

**І.І. Драч**, к.п.н., доцент,  
ДВНЗ «Університет менеджменту освіти»  
**Л.В. Станкевичус**, викладач Київського  
геологорозвідувального технікуму

## **ІНТЕГРОВАНІЙ ПІДХІД У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН МАЙБУТНІМИ БУХГАЛТЕРАМИ У ВНЗ І-ІІ РІВНЯ АКРЕДИТАЦІЇ**

**Анотація.** У статті розкрито проблему інтегрованого підходу при вивченні фахових дисциплін майбутніми бухгалтерами у вищих навчальних закладах I-II рівня акредитації, проаналізовано сутність поняття “інтеграція”. Окреслено основні проблеми, що виникають у процесі вивчення дисциплін економічного напрямку. Розкрито особливість розробки методичного забезпечення фахових дисциплін із застосуванням інтегрованого підходу.

**Ключові слова:** інтеграція, інтегрований підхід, активізація навчально-пізнавальної діяльності.

**Аннотация.** В статье раскрыто проблему интегрированного подхода при изучении специальных дисциплин будущими бухгалтерами в высших учебных заведениях I – II уровня аккредитации, проанализировано сущность понятия “интеграция”. Очерчено основные проблемы, возникающие при изучении дисциплин экономического направления. Раскрыто особенность методического обеспечения специальных дисциплин с применением интегрированного подхода.

**Ключевые слова:** интеграция, интегрированный подход, активизация учебно-познавательной деятельности.

**Annotation.** The author has revealed a problem of integrative approach in studying subjects on speciality by prospective accountants in higher educational establishments with the I – II accreditation levels and analyzed the essence of “integration” as a concept. There have been described basic problems which appear in course of studying subjects with economic orientation. The whole complex of methods which makes educational and cognitive activities of prospective accountants more active while studying subjects on speciality with use of integrative approach has been suggested.

**Key words:** integration, integrative approach, activation of educational and cognitive activities

**Актуальність.** У зв'язку з глибокими соціальними й економічними перетвореннями у суспільстві сучасний ринок праці України висуває до фахівців такі вимоги, як гнучкість мислення, розуміння суті економічних

процесів, вміння самостійно виявляти й вирішувати проблеми, швидко орієнтуватися у виробничих ситуаціях та приймати рішення. Це ставить перед освітою завдання формувати у майбутніх фахівців вміння самостійно навчатися, нестандартно мислити, займати активну життєву позицію, здатність бути відкритими для толерантного сприйняття різних точок зору. Професійне становлення майбутніх фахівців повинно бути націлене на активізацію розвитку професійних якостей особистості, формування потреби в постійному пошуку й професійному самовдосконаленні, розуміння сенсу та значення знань, а не тільки на їх накопичення.

Пошук шляхів удосконалення навчально-виховного процесу, їх поширення, практичне використання є, на думку А.В.Семенової, головною вимогою щодо забезпечення потреби держави у висококваліфікованих фахівцях [ 9, с 103].

Якість підготовки фахівців у системі вищих закладів освіти значною мірою залежить від організації навчального процесу, яка визначає, зокрема, активність навчальної діяльності студентів, а в подальшому – їх спроможність підтримувати належний рівень фахової компетентності, швидко адаптуватися до постійних змін у соціально-економічному середовищі.

Обсяг інформації з економічних дисциплін стрімко змінюється як за кількістю, так і за насиченістю. В умовах збільшення обсягу знань, що необхідно засвоїти у процесі професійної підготовки конкурентоспроможного фахівця, зростає роль методологічної основи для оволодіння цими знаннями та їх систематизації, виникає необхідність організації навчально-пізнавальної діяльності студентів із застосуванням нових підходів та технологій навчання.

Системні знання, необхідні для вироблення цілісного, проблемного мислення фахівця, на думку І.М. Козловської, можуть бути отримані лише на основі інтегрованого підходу до вивчення фахових дисциплін [ 6, 51].

Інтеграційні процеси на сьогодні визнаються однією з основних закономірностей розвитку педагогічної науки і практики [2, 5, 6, 9].

Як вважає С.Ф. Клепка, надаючи студентам тільки диференційовані знання, освіта не повною мірою виконає своє основне призначення: забезпечити успішну адаптацію молодих людей у суспільстві, підготувати конкурентоздатного фахівця [5].

Інтеграції, як внутрішній особливості навчального процесу в рамках існуючих організаційних форм, приділяли увагу багато дослідників, зокрема, М.Н. Берулава, А.П. Беляєва, С.У. Гончаренко, Л.В. Дольнікова, В.І. Загвязинський, С. Ф.Клепка, Я.М. Кміт, І.М. Козловська, А.В. Литвин, Ю.І. Мальований, Мариновська О., М.І. Махмутов, Н.Г. Ничкало, В.Д. Семенов, Я.М. Собко, О.В. Чалий, Т.Д. Якимович, І.П.Яковлев та ін.

Дослідження М. Р. Арцишевської, Р. А. Арцишевського, Г.О. Балла, С.Ф. Клепка, І.М. Козловської, А.В. Семенової висвітлюють теоретико-методологічні засади інтеграційних процесів в освіті, загальні проблеми застосування інтегрованого підходу до організації навчального процесу й формування змісту освіти.

Зазначимо, що проблеми визначення й обґрунтування конкретних форм, методів та засобів навчання з елементами інтеграції широко висвітлені для системи середньої освіти (Л.Н. Аксьонова, В.Р. Ільченко, М.І. Махмутов, Т.В. Ситіна, В.В. Стешенко). Практика впровадження організаційних форм та методів навчання із застосуванням інтегрованого підходу у навчальних закладах професійно - технічної освіти досліджена А.П.Беляєвим, Л.В. Дольніковою, І.М. Козловською, А.В. Литвином, Я.М.

Собко, Т.Д. Якимович). Існує досвід застосування інтегрованого підходу у професійній підготовці фахівців у вітчизняних ВНЗ III-IV рівня акредитації (П. Лернер, А.М. Колот, Ю.Н. Андрєєв, М.О. Дзюбенко, З.А. Бондарь, В.І.Маколкін, А.М. Калініченко, М.В.Муравйов, Л. Ємчик, Я.М Кміт, Л.В. Дольнікова)

Проте аналіз психолого-педагогічної літератури та практичного досвіду діяльності вищих навчальних закладів дозволив нам зробити висновок, що можливості застосування інтегрованого підходу у професійній підготовці досліджено недостатньо. Отже, метою статті є розкриття проблеми впровадження інтегрованого підходу у процесі вивчення фахових дисциплін майбутніми бухгалтерами у ВНЗ I-II рівня акредитації.

Проаналізуємо трактування поняття “інтеграція” у сучасній науці.

Велика радянська енциклопедія трактує термін “інтеграція” як поняття теорії систем, що визначає стан зв'язку окремих диференційованих частин у ціле, а також процес, що призводить до цього стану [1, 307].

У Філософському енциклопедичному словнику зазначено, що інтеграція – це сторона процесу розвитку, пов'язана з об'єднанням у ціле раніше розрізнених частин і елементів. Процеси інтеграції можуть мати місце як у рамках уже існуючої системи (у цьому випадку вони ведуть до підвищення рівня її цілісності й організованості), так і у процесі виникнення нової системи з раніше не пов'язаних елементів. У ході інтеграційних процесів у системі збільшується об'єм і інтенсивність взаємозв'язків і взаємодії між елементами [ 10, 210].

На думку українського філософа С.Ф. Клепка, інтеграція концептуально постає як механізм самоорганізації хаосу знань, як внесення порядку, єдності в розчленований світ знань з метою підвищення ефективності як здобування, так і застосування знання [5, 14].

Російська дослідниця Н. Светловська висловлює думку, що на рівні методичного поліфункціонування “інтеграція – це творення нового цілого на основі виявлених однотипних елементів і частин у кількох раніше розрізнених одиницях..., а потім пристосування цих елементів і частин та їх об’єднання в неіснуючий раніше моноліт особливої якості” [8, 59].

Як зазначає у своєму дослідженні педагог О. Мариновська, інтеграція виражає загальну ідею цілісного навчального змісту як засобу особистісного розвитку того, хто навчається. Вона розглядає інтеграцію як мету навчання, що полягає в творенні цілісного уявлення студента про навколишню дійсність, як засіб навчання, покликаний знайти спільну платформу для зближення диференційованих знань та отримання нових на стику традиційних [7, 5].

Інтеграційні зв’язки, на нашу думку, відіграють важливу роль у навчальному процесі, сприяють реалізації принципу науковості, формують цілісні практичні вміння й навички, забезпечують єдність знань, їх системність, що є основою підготовки спеціалістів у вищих навчальних закладах.

Професійна діяльність бухгалтерів у сучасних умовах господарської діяльності підприємств не зводиться тільки до проведення облікової роботи. Бухгалтер має бути аналітиком, здатним не тільки констатувати факти, а й робити аналіз, прогноз, висновки, що допоможе керівнику у вирішенні економічних й управлінських проблем.

Як показує аналіз власної педагогічної діяльності, у процесі вивчення майбутніми бухгалтерами фахових дисциплін (“Економіка підприємства”, “Ціноутворення”, “Менеджмент”, “Маркетинг”, “Діловодство”) виникає ряд проблем, пов’язаних із недостатньою практичною спрямованістю навчання, необхідністю посилення його індивідуалізації, забезпечення системності

засвоєння й застосування знань, підвищенням ефективності засвоєння знань через посилення мотивації та активізації навчальної діяльності.

Наш досвід дозволяє зробити висновок, що студенти виявляють більший інтерес до навчання, засвоюючи фактологічний матеріал, відтворюючи знання у процесі вирішення саме практичних завдань, самостійно проводячи пошук необхідної інформації. Особливе значення при опануванні студентами фахових дисциплін, на нашу думку, має вибір видів навчально-пізнавальної діяльності студентів, застосування методів її активізації, спрямованих на підвищення інтересу до майбутньої професійної діяльності, самостійності й творчої активності студентів у засвоєнні знань та їх практичному застосуванні, формуванню здатності приймати самостійні рішення.

У зв'язку з цим нами було впроваджено сукупність методів активізації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх бухгалтерів при вивченні ними фахових дисциплін із використанням інтегрованого підходу (використання проблемних лекцій, лекцій-бесід, ділових ігор, семінарів-дискусій, аналізу виробничих та управлінських ситуацій, виконання комплексної практичної роботи з фахових дисциплін).

Використання зазначених методів було спрямовано на вирішення наступних завдань:

- засвоєння фахових знань, вироблення навичок та формування вмінь при визначальній орієнтації навчального процесу на виконання практичних завдань;
- системне засвоєння знань з фахових дисциплін та формування навичок і вмінь застосовувати інтегровані знання в комплексі при вирішенні виробничих та управлінських ситуацій;
- використання розвивальних можливостей занять на інтегрованій основі з врахуванням особистого досвіду кожного студента;

- активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів через мотивацію;
- створення емоційно-позитивного діалогічного спілкування студента й викладача в процесі їх активної взаємодії.

Для активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів нами було розроблено методичне забезпечення процесу вивчення фахових дисциплін (“Економіка підприємства”, “Ціноутворення”, “Менеджмент”, “Маркетинг”, “Діловодство”) із застосуванням інтегрованого підходу.

Особливість розробленого методичного забезпечення полягала у тому, що практичні завдання з фахових дисциплін “Економіка підприємства”, “Ціноутворення”, “Менеджмент”, “Маркетинг”, “Діловодство” були об'єднані у комплексну практичну роботу, яка передбачала самостійне її виконання студентами протягом навчання на другому та третьому курсах. Виконання завдань комплексної практичної роботи передбачало також використання розроблених нами пакету візуального супроводження (таблиці, схеми, зразки документів), навчально-пізнавальних тестів та включало чотири етапи:

I етап. Вирішення в аудиторії типових завдань з фахових дисциплін.

II етап. Отримання студентом індивідуального завдання (постановка проблеми) при взаємодії його з викладачем.

III етап. Виконання індивідуального завдання самостійно.

IV етап. Обговорення в групі й оцінювання викладачем виконаної роботи.

На першому етапі під час проведення аудиторних занять у межах навчального часу, відведеного на практичну роботу згідно навчальної програми фахової дисципліни, студенти вирішували типові задачі, розглядали управлінські й виробничі ситуації.

На другому етапі студенти отримували індивідуальні завдання для самостійного виконання комплексної практичної роботи в межах годин, передбачених навчальною програмою для самостійної роботи студентів.

На першому практичному занятті з дисципліни “Економіка підприємства”, що вивчається на другому курсі, студентам було запропоновано створити умовне підприємство, розробивши його статут і організаційну структуру. Надалі студентам було видано однакові для всіх завдання з кожної фахової дисципліни по темах, з яких передбачені практичні заняття, але вирішення їх прив'язувалось до особливостей умовно створеного кожним студентом підприємства.

З метою підвищення навчально-пізнавальної активності, залучення особистісних мотивів, врахування власного досвіду, створення умов для розвитку творчого мислення студентам було запропоновано самостійно поставити проблему для виконання завдання.

Зміст і структуру завдань, як і вимоги до їх виконання, було сформульовано таким чином, щоб під час їх виконання у майбутніх бухгалтерів формувалося розуміння суті економічних та управлінських явищ і процесів, вироблялися стійкі професійні навички, вміння виявлення і постановки проблем, нестандартного мислення, вироблялася методика самостійного пошуку шляхів вирішення завдань.

Вирішення завдань і ситуацій передбачало роботу з навчально-пізнавальними тестами, що були нами розроблені або підібрані відповідно до тем навчальних дисциплін. За допомогою тестів студенти визначали власний рівень розвитку тієї чи іншої риси чи здібності, аналізували й визначали шляхи роботи над їх вдосконаленням. Наприклад, у практичному завданні до теми “Організація як функція менеджменту” з дисципліни “Менеджмент” студентам пропонувалося виокремити організаційні складові поточної роботи, шляхом тестування визначити рівень своїх організаційних здібностей



та навичок, проаналізувати та вказати їх значимість для особистісного та професійного розвитку, перелічити конкретні шляхи та засоби для підвищення своєї організованості.

Кожному студенту для виконання комплексної практичної роботи було видано пакет допоміжних матеріалів: схеми, таблиці, бланки й зразки документів діючих підприємств. Таке забезпечення практичного завдання, на нашу думку, дає можливість студентам засвоїти знання, набути навиків та сформувати вміння виконання завдань згідно з вимогами навчальної програми, ознайомитися з вирішенням аналогічних проблем на підприємствах, проаналізувати відхилення й зробити відповідні висновки.

На третьому етапі студенти самостійно працювали з наданими матеріалами, підшукували необхідну інформацію, вирішували завдання й аналізували одержані результати.

На четвертому етапі результати виконання роботи кожним студентом було обговорено в групі, що дозволило охопити великий обсяг інформації, звернути увагу на деталі, зробити узагальнення й висновки щодо ефективності вирішення кожної ситуації.

У процесі виконання окремого завдання здійснювався контроль засвоєння знань і вироблення навичок й умінь у вигляді тестування перед виконанням практичної роботи для актуалізації знань під час виконання роботи у вигляді співбесіди й консультування, після виконання роботи шляхом самоконтролю при відповідях на контрольні питання.

Особливістю аналізу й оцінки комплексної практичної роботи, виконаної студентами, була відсутність негативних висловлювань з боку викладача щодо отриманих результатів. Натомість студентам вказувалось на виявлені прогалини в знаннях, пояснювались можливі наслідки неправильної дії в майбутній господарській діяльності підприємства, пропонувалось оцінити можливі економічні збитки від помилки, знайти шляхи їх усунення.

Таким чином, було створено доброзичливу, творчу атмосферу співпраці, що, на нашу думку, підвищила мотивацію до засвоєння знань, сприяла формуванню позитивного ставлення до навчання, до себе, до майбутньої професійної діяльності.

Протягом кожного етапу роботи передбачалося проведення викладачем консультацій та індивідуальної роботи, що дозволяло врахувати особливості досвіду, засвоєння знань та риси особистості кожного студента. Консультації проводилися у формі евристичної бесіди, що, як показав наш досвід, найбільше стимулювало студентів до самостійного пошуку шляхів вирішення проблеми.

Реалізація інтегрованого підходу у процесі вивчення фахових дисциплін майбутніми бухгалтерами шляхом виконання комплексної практичної роботи, на нашу думку, якнайкраще сприяє успішному формуванню міждисциплінарних професійних знань, навичок і вмінь, дозволяє ефективно організувати самостійну роботу у процесі вивчення фахових дисциплін майбутніми бухгалтерами, що підвищує якість їх фахової підготовки й спрямовує на вироблення активної позиції та розвитку самостійності студентів, формування навичок самоконтролю, діалогічного спілкування.

Запропонований підхід до вивчення майбутніми бухгалтерами дисциплін економічного спрямування дозволяє посилити практичну спрямованість навчання, його індивідуалізацію, що потребує збільшення кількості годин практичних занять. Вважаємо, що доцільним є збільшення кількості годин практичних занять з фахових дисциплін до 50 % від загальної кількості годин, відведених на навчальну дисципліну [4, 10].

Актуальним для активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів на засадах інтегрованого підходу, на нашу думку, також є розширення переліку дисциплін, з яких передбачено комплексні практичні

роботи, надання студентам можливості консультування у дистанційному режимі, виконання практичних завдань у малих групах, впровадження рейтингової системи оцінювання навчальних досягнень студентів для більш об'єктивного й всебічного відображення рівня результативності виконаної ними роботи.

### Література

1. Большая советская энциклопедия: В 30 т. / За ред. А.П. Прохорова; изд. 3-е. - Т. 10. - М. : Сов. энцикл., 1972. - 591 с.
2. Гончаренко С. Інтеграція елементів змісту освіти / С. Гончаренко, Ю. Мальований. - Полтава, 1994. - 234 с.
3. Григоренко Л. Самостійна робота як фактор підвищення ефективності підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності / Л. Григоренко // Рідна школа. - 2005. - № 8. - С. 22-24.
4. Драч І.І. Організація навчального процесу з розвитку творчого потенціалу студентів вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 "Загальна педагогіка та історія педагогіки" / І.І. Драч. - К., 2005. - 20 с.
5. Клепко С.Ф. Інтегративна освіта і поліморфізм знання / С.Ф. Клепко. - Київ-Полтава-Харків : ПОППОП, 1998. - 360 с.
6. Козловська І.М. Проблеми інтеграції у сучасній професійній освіті: методологія, теорія, практика [монографія] / І.М. Козловська, Я.М. Кміт; за ред. І.М. Козловської та Я.М.Кміт. - Львів : Сполом, 2004. - 244 с.
7. Мариновська О. Моделювання навчальних занять на інтегрованій основі / О.Мариновська, Г. Бабійчук; за ред. О. Мариновської. - Івано-Франківськ, 2002. - 136 с.
8. Светловская Н. Об интеграции как методическом явлении и ее возможностях в начальном обучении / Н. Светловская // Начальная школа. - 1990. - № 5. - С. 57-60.
9. Семенова А. Парадигмальне моделювання у професійній підготовці майбутніх учителів : Монографія / Алла Семенова. - Одеса : Юридична література, 2009. - 504 с.
10. Философский энциклопедический словарь / За ред. Л.Ф. Ильчева. - М. : Сов. энцикл., 1983. - 840 с.
11. Черних О.В. Освіта як комунікативний процес / О.В. Черних. - К : ТОВ "ПоліграфКонсалтинг", 2004. - 40 с.